

SAMLAREN

TIDSKRIFT
FÖR
SVENSK LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 15

1934

UPPSALA 1934

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1934

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

34454

FYRA POETISKA DOKUMENT FRÅN GEIJERS YNGRE ÅR.

AV

EVALD MALMSTRÖM.

Tre av de poetiska dokument från Geijers yngre år, som här återges, ingå i friherrinnan Kate Stiernstedts, f. Hamilton, Geijersamling, vilken den som skriver detta godhetsfullt tillåtits genomgå. Av dessa utgöres ett av en hittills opublicerad dikt; de två andra äro ursprungliga och fullständiga versioner av dikter, som publicerats i stympat skick. Det fjärde dokumentet tillhör Uppsala universitetsbiblioteks handskriftsamling. Ehuru i sig självt ett tämligen litet sägande fragment har det sitt intresse som parallell till *Vikingen*.

1.

Hafvet.

(Man nämnde för mig i de första år)
Jag hörde om dig i de första år
att vidsträckt var din magt, du omslöt jorden
sista
och kring dess (öde) gräns Du ensam går
Jag minnes än jag lyssnade till orden
(Det kom en man uti min moders hus)
inför min faders dörr en främling stod,
(Han förr var)
Han hade varit rik war fattig vorden
sitt (sitt)
(åt Dig anförtrott både gods och blod)
Du honom skatter gaf, tog allt tillbaka
af jorden

Manuskriptet till diktfragmentet *Hafvet* återfinnes i volymen V 250 cc (blad 145), UUB:s handskriftsamling. Det återges här så, att överstrukna ord och rader sättas inom parentes, under det att en rad, som i originalet är understruken med en rad småstreck, sättes med spärrad stil. Det framgår av jämförelse med andra geijerska manuskript, att den sistnämnda understreckningen innebär upphävande av en överstrykning; det ursprungligen skrivna blir således åter giltigt. Ord, som ditskrivits ovanför andra, ha satts på samma plats som i handskriften.

Hafvet står på ena sidan av manuskriptbladet; på den andra finner man följande filosofiska fragment:

som till sina beståndsdelar ganska utmärkt skiljer sig ifrån det öfriga. — Hvad skall man dessutom säga om den Mythologiska sången och sagan? [Härefter ett överstruket parti, varpå följer ett senare skrivet stycke.] denna åskådning, liksom Geometern medelst den uppritade figuren nödgar åskådaren att i tankan konstruera den. Philosophens construction af sin är fullkomligt fri och äger i sin frihet den strängaste nödvändighet hvarföre den blott kan vara act af den högsta själsförmögenhet, den samma som hos skalder och artister är den egl skapande, och philosophien är likså mycket konst som vetenskap.

Satsen *liksom — konstruera* förekommer i avhandlingen *Om Historien*¹, på vilken Geijer arbetade hösten 1811², och som utkom i januari 1812 (i Idunas andra häfte). Fragmentet torde tillhöra ett utkast till denna avhandling.

Överensstämmelsen mellan pikturen å papperets baksida och den å dess framsida gör det troligt, att de bägge texterna äro tämligen samtida; i båda fallen hänvisar stilen liksom stavningen till tiden omkring 1811. Att det hela är skrivet med Geijers hand, är ställt utom allt tvivel.

2.

Aftonbön på Ransberg.

den 6 Aug. 1811 af E. G. G.

Ej rikdom gif mig Herre! och ej heller
Låt fattigdom mig böja till min staf.
Den högt är uppsatt djupast stormen faller:

¹ *Iduna* 2, s. 33.

² Enl. eget brev 19. 11. 1811 (GEIJER, *Saml. skr.*, utg. Landquist, 12 s. 124).

Den Arm är får ej ro förrn i sin graf.
 Men af Din jords välsignelse mig dela
 Min *egen*, lilla, välförvärfda *lott*.
 Att njuta den låt ej *Förnöjsamheten* fela
 Och hjertats lugn, ej stördt af ånger och af brott.

Och i den tysta hyddan låt mig finna
 En egen *maka*, skön för mig och god,
 Som utaf glädjens dag mig dubbel fröjd kan vinna
 Och styrka i bekymrets dag mitt mod.
 De tre ting blott jag ber — Jag vet de äro dyra;
 Ty Lyckan i Din verld den täljs med deras tal.

Men re'n Du gaf mig *ett*. Det andra för mitt val
 Ej saknas skall om jag mig sjelf kan styra.
 Jag nöjd med litet är, och Flickan den är min,
 Gif hyddan blott! så draga vi därin

Den version av *Aftonbön på Ransberg den 6 Aug. 1811*, som ingår i Landquists Geijerupplaga¹, saknar en ursprunglig sista strof. Denna strof återfinnes i ett manuskript i Stiernstedtska samlingen, efter vilket ovanstående text satts. Att den är ursprunglig, framgår dels av handskriftens piktur — det är Geijers stil från omkring 1811 —, dels av strofens naivt omedelbara, ögonblicksbetonade karaktär.

3.

Nattvandraren den 18 Maj 1816

till M. S. M. — A. v. I. — L. v. I.

Så är mig då den skönsta dag förliden. —
 Hur snällt! Ack huru snällt! Hvi är så flyktig
 Du tid? Kan ingen glädje kalk dig rusa,
 Att du på vingen hvilar, och förgäter
 Vid klangen af ett hjertas melodier
 Att ila fort? är det för sorgen endast
 Som du står still, med dufna, fällda vingar,
 Och stirrar mänskian i förgråtna ögat —
 Ack med en blick! som ville du af stunden
 En evighet utpina? — Nej jag skall ej,
 vill icke träta med dig — Gå då, flyg!
 Tag famnen full af sköna änglar, strö dem
 Som rosor in i mina vänners drömmar
 Och bed dem alla hälsa ifrån mig! —

¹ Denna har i diktens första strof tryckfelet (?) *lika* i stället för *lilla*.

Hur skön är natten ock! — Ack det är våren! —
 Mig har han redan farit in i hjertat —
 Hur frisk är luften efter milda Regnet! —
 Ett doft likt rökverk stiger upp af jorden —
 Det är en bön! — en bön af alla blommor,
 Än slutna uti fröets dunkla Fängsel
 De bedja så, uti det tysta mörka,
 Til ljusets Fader, att få se hans strålar,
 Att få uppblomstra och i band af färgor
 I strömmar utaf vällukt få förklara,
 Som fromma barn, hur de ha honom kär.
 De voro gerna alla vid hans hjerta! —
 Jag ock! Vor jag blott from som en af dem!
 Ack jag vill ödmjuk bli! — som detta blomster,
 Som vågar ej uppslå sin blick mot höjden,
 Men lutadt står utöfver källans spegel
 Och ser i vågen blott på höga himlen
 Och beder ständigt sitt *Förgät mig ej!*

Hur höjs ej där det dunkla templets byggnad
 Så jättelikt! liksom en natt i Natten! —
 Därinne sväfva de, de fordna minnen
 Förtörnade — de gamla skuggor vandra
 Kring grafvarna med hotande åthäfvor,
 Som ville de ta Landet i besittning.
 Hej Skuggor! — jag ej fruktar Er I Gamle,
 Änskiönt mot eder magt än uti grafven
 Jag blott en skugga af en skugga är.
 Hvad viljen I? *Ett* beder jag Er om:
 Skall fega giftet sig än längre tränga
 I Sveas hjerta — ormens dolda tand
 Sig båra ännu djupare i roten
 Utaf vårt samfund: — tills att oss ge bojor
 Ej ens behof görs af vårt eget järn,
 Men endast flärdens tusen spindeltrådar,
 Skall oss ej unnas ens med äran falla,
 Förstören oss då snart! Nedkallen vigen
 Från eder Himmel öfver våra hjessor!
 Och bon, se'n ensamme på Skandiens ö. —
 Sig svepte Himlen i allt tyngre moln —
 Mig var som vore jag allen i natten
 Med mina tankar — —
 Se då! som stjernor tre, uti min själ,
 Uppgingo edra minnen Hulda vänner! —
 Och hvar de gingo fram var ljusst och glädt.

Hur skall jag tacka er? — jag vill ej tacka.
 Men dessa stjernor gå ej mera ner —
 De lysa mig på lifvets dunkla stigar:
 Och kommer snart den dag, som ej mig kallar
 Om aftonen i eder sköna krets,
 Skall snart — ack allt för snart! från två af Eder
 Det haf mig skilja, som min längtans julle
 Se'n evigt plöjer och ej stranden når,
 Då skall ur vågen deras stjernpar gå
 Med våt blick, lik en himmelsk blick af tårar
 Och jag vill dyrka dem, som morgonstjernor
 Utaf den bättre, herligt ljusa dag,
 Som alldrig mera några vänner skiljer. —
 Mig stänga åter dunkla hyddans väggar —
 Och på mitt skrifbord ligger Lagerkransen,
 Som nyss mig skiänktes af så vänlig hand.
 Kom lät mig ta dig! Hvad, du ser så ond ut.
 Oartiga ting! jag vill dig lära seder,
 Och har väl magt nog att dig sönderrifva.
 Se! svälla ej hans blad som utaf Wrede?
 O ve! han kastar flammor kring min hjessa —
 Och sveder låckarne — Bårt! — men han sväfvar —
 Liksom et Eldhjul fort i mörka natten,
 Allt längre, längre från mig och allt högre —
 Det var en dröm väl! — Hvad jag vet som verkligt
 Är att jag ensam blef med mina tårar. —

G—r.

I *Skaldestycken* (1835) har *Nattvandrar* undertiteln *Fragment* och slutar med två tankstreck. Den återges här i sin fullständiga form¹ efter en avskrift i Stiernstedtska samlingen.² Man ser, att Geijer, innan han publicerat dikten, företagit åtskilliga stilistiska ändringar i dess första del. I det följande har han blott gjort den ändringen, att han vid apostroferingen av skuggorna utbytt det götiska »Hej» mot »Ha». Däremot har han strukit hela partiet efter »Skandiens ö». — Rent poetiskt har dikten vunnit på omarbetningen. Men samtidigt har den blivit endast ett fragment och i åtskillig mån förlorat sin karaktär av ett personligt dokument. Den romantiska inspirationens, religiositetens och patriotismens översvinnlighet finns kvar, men vänskapssvärmeriet har till största delen plånats ut, och det självsvåldigt groteska har helt strukits. I sin

¹ Signaturerna i titeln utmärka givetvis MALLA SILFVERSTOLPE-MONTGOMERY, AMALIA v. IMHOFF (fru v. HELVIG) och den senares syster LOUISE.

² Stavningen är icke Geijers utan avskrivarens.

ocensurerade form bekräftar poemet den bild av Geijer, som Gustaf D'Albedyhl vid ifrågavarande tid ger i sina brev till Lorenzo Hammarsköld.¹

4.

[AMALIA VON HELVIG TILL GEIJER.]

Den 19 März 1816.

Heut ward mir's klar, warum im hohen Norden
Ich trüb gebeuget, krank verwelkend stand,
Gleich weicher Pflanze die aus warmen Land
Der rauhen Lüfte Spiel, versetzt worden.

Vergebens klopfend wie an ehrne Pforten
An Herzen die ich starr verschlossen fand
Entglüht in heisser Sinne Liebes Brand
Doch klanglos ihren heiligen Accorden.

Nun fühl' ich erst *wozu* mir sollte dienen
Die Trennung von der Heimath Lenzgefilden,
Der leeren Jahre langer Sehnsuchts Schmerz —

Seit mir in Deinem Bilde nun erschienen
Was Nord und Süden nur verringelt bilden:
Die *starke* Seele und das *weiche* Herz.

[GEIJER TILL AMALIA VON HELVIG.]

[Version i Geijers handskrift.]

Den 20 Mars.

Den krans, hvarmed Du mild mig velat smycka
Som jag ovärdig är att taga mot,
Jag rodnande nedlägger för din fot
Se'n jag den först fått till mitt hjerta trycka.

— För härligt är ditt pris — jag ville rycka
Det ifrån himlen ned, med allt mitt blod
Nu faller det från himlen, och mitt mod
Är ej nog stort för ej förtjenad lycka. —

¹ KB. — Jfr BLANCK, *Adjunkten Geijer i katedern* (Ergo 1925).

Stark är min själ ej — men väl *vekt* mitt hjerta
— Ej rena någondera — Fast derinne
Nog nordlandsmalm är att Du klangen röner.

Du lämnar oss Du härliga! med smärta
Vi se Dig fly — Har Du för oss ett minne
Minns ock den ringaste af Nordens söner!

[Version i avskrift.]

Den lager hvarmed Du mig ville smycka
Jag är ej värdig än att taga mot —
Jag rodnande den lägger för *Din* fot,
Se'n först jag fått den till mitt hjerta trycka.

För härligt är Ditt pris — jag ville rycka
I kamp det till mig, med mitt hjerteblod —
Nu faller det från Himlen — och mitt mod
Mig sviker inför oförtjenad Lycka.

Stark är min själ ej, men väl *vekt* mitt hjerta
— Ej *rena* någondera — dock derinne
Det göms en Nordisk malm hvars klang Du röner.

I stunder af gemensam fröjd och smärta —
O, låt den klangen dröja i Ditt minne
Och tala der om en af Nordens söner!

[Varianter i avskrift.]

- [v. 4.] Till mina läppar jag den först fått trycka —
— Se'n jag den fått till mina läppar trycka.
- [v. 7 f.] » » » » » mitt mod
är ej nog stort för oförtjenad lycka —
- [v. 8.] » » » » » så omätlig lycka —
- [v. 11.] Göms nordlandsmalm så att Du klangen röner.
- [v. 12.] I stunder utaf högsta fröjd och smärta
- [v. 13 f.] Tag mitt Farväl — men i Ditt rika minne
Göm städs den ringaste av Nordens söner.
- [v. 14.] » » » trognaste av » »
Skänk städs en plats åt en af Nordens söner.
» än » » » » » » » »
Och helsa der från en af Nordens söner.
Och hviska der om » » » »
En helsning ifrån » » » »

De två första poemen här ovan äro satta efter författarnas handskrifter i Stiernstedtska samlingen. Den andra versionen av Geijers svar finnes i avskrift sammastädes. Avskrivaren har vidare upptecknat en rad varianter till olika partier av Geijers dikt. Av dessa varianter återges de, som inte återfinnas i första versionen.

Ordningsföljden mellan de båda fullständiga versionerna är ganska lätt att fastställa. Stilen i originalhandskriften är Geijers omkring 1816. Dess sista terzett innehåller en då aktuell futural anspelning, som saknas i avskriftversionen. Den senare är tillika den mera konstnärligt utarbetade. Den bör alltså vara yngre.

Värre är det att ge varianterna deras rätta plats. Upptecknaren har tyvärr inte gett någon upplysning om vilka av dessa, som höra samman. Det förefaller dock ganska tydligt, att varianterna till verserna 12—14 i tiden ligga mellan de bägge bevarade fullständiga versionerna. Troligen är detta fallet också med de övriga.

Om sonetternas tillkomsthistoria lämnar Malla Silfverstolpe följande upplysning i sina *Memoarer*: »Innan gossarnas sjukdom¹ hade Amalia skrivit en vers som uttryckte, huru hon, lidande, bedragen i sina förhoppningar, måst, tvingad af ödet, återvända till den svenska jorden, som hon ej mer ansåg som sin hemvist — men att hon *nu* erkände, att hon blifvit ledd därtill för att lära förstå och värdera Nordens kraft och enkla dygder. Geijer hade därpå svarat med ord och musik, och hans musik förljufvade nu deras dagar.»² Amalias här omnämnda vers är efter allt att döma identisk med sonetten av den 19 mars; beskrivningen passar inte riktigt, men detta torde väl helt enkelt bero på att den är gjord med fri hand, ur minnet. Svaret i ord och musik kan däremot knappast åsyfta Geijers sonett, ty sådana bruka inte tonsättas. Också är i själva verket svarssonettens datering fingerad; poemet har tillkommit ett par månader senare. Detta framgår av dess innehåll. Hänsyftningen på kransen kan inte gälla något annat än den episod vid frandet av Geijers namnsdag, den 18 maj 1816, som Malla berättar om: »Amalia påsatte honom en vacker lagerkrans. Rörd och betagen föll Geijer på knä och grät.»³ Det är nämligen mycket litet troligt, att man hyllat Geijer på precis samma sätt ett par månader förut. Och Amalias sonett innehåller ingenting om en dylik hyllning, ej

¹ Amalias söner insjuknade i början av april. (*Anmärkt här.*)

² *Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer*, utgifna af MALLA GRANDINSON, 2, Sthlm 1914, s. 267 f.

³ *Ib.* s. 274.

heller något, som bildligt skulle kunna beskrivas som en slik kröning. Vidare passa orden om skilsmässan i första versionen mycket litet den 20 mars, då Amalia helt nyligen anlant till Uppsala och gjort Geijers bekantskap¹, men mycket bra strax efter den 18 maj. Fru Helvig avreste nämligen från Uppsala den 1 juni, och Malla skriver om hyllningsfesten den 18.5: »Amalia och Geijer hade så obeskrivligt roligt af hvarandras sällskap — men huru skulle de bära saknaden däraf!!»²

Geijers sonett är alltså skriven mellan 18.5 och 1.6. 1816. Den är orsakad av samma händelse som *Nattvandraren* och anspelar liksom detta poem på Amalia v. Helvigs förestående avresa. Dessutom är den avsedd att utgöra ett svar på sonetten av den 19.3³ och därför försedd med den fingerade dateringen 20.3.⁴

Detta gäller om första versionen. När den andra versionen sett dagen, är mycket ovisst. Den ungefär samtidigt med första versionen tillkomna hyllningen av Malla Silfverstolpe, *Reseda* (15.5. 1816) omarbetade Geijer — grundligare är sonetten — för utgivning i *Skaldestycken* (1835). Måhända har han gjort på samma sätt med dikten till Amalia — ehuru han vid närmare eftertanke föredragit att låta den ligga otryckt.

¹ Ib. s. 261 f.

² Ib. s. 274.

³ Det var den 19.3, som Geijer under sin föreläsning reste sig och med blottat huvud föredrog Gustav Vasas avskedstal till ständerna — inte den 18.3, som Malla uppger (a. a. 2 s. 263). Både marginalanteckningen i Geijers föreläsningsskrift (E 108, UUB, s. 351; föreläsningsskildring saknas för ifrågavarande månad) och JON EKMARCK i brev samma dag (*J. U. Ekmarcks lefnad*, Strengnäs 1837, s. XXIII) ha den förra uppgiften. — Denna föreläsning åhörde Amalia »med hjärtligaste nöje och entusiasm», skriver Malla (a. a. 2 s. 263). Fru Helvigs dikt är således skriven under intrycket av föreläsningen den 19.3. Att också *dess* datering skulle vara fingerad och endast utgöra en hänsyftning på den omtalade episoden, förefaller emellertid inte troligt. Malla ställer inte poemet i samband med föreläsningen, och det innehåller inte självt någon direkt anspelning på denna.

⁴ Det av Malla omnämnda, första och omedelbara svaret på Amalias sonett har väl förkommit — liksom de ord med musik, varmed Geijer tröstade fru Helvig i hennes sorg över sin sons död (ib. s. 267).